

Nr 163

Utlåtande i anledning av motioner angående utredning beträffande ombildning av i första hand förenade fabriksverken och domänverket till aktiebolag.

(5:e avd.)

Motionerna

I de likalydande motionerna I: 757 av herrar Stefanson och Ernulf samt II: 558 av herr Ericsson i Åtvidaberg m. fl. har, såvitt nu är i fråga, hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en utredning med syfte att föreslå ombildandet till aktiebolag av i första hand förenade fabriksverken och domänverket.

Nuvarande organisation m. m.

Domänverket

År 1859 inrättades ett ämbetsverk, benämnt skogsstyrelsen, med uppgift bl. a. att ordna och övervaka den egentliga skogshushållningen vid alla under statens disposition, förvaltning och uppsikt ställda skogar. År 1883 sammanslogs verket med kammarkollegiets domänavdelning, som förvaldade statens jordbruksegendomar, och dess namn ändrades samtidigt till domänstyrelsen. I samband med budgetreformen år 1912 blev domänstyrelsen affärsdrivande verk. Den nuvarande benämningen domänverket, som gemensam beteckning för domänstyrelsen och den lokala skogsförvaltningen, tillkom år 1921.

I beslut av 1968 års riksdag (prop. 1968: 103, JoU: 32, rskr 269) fastställdes vissa nya riktlinjer för domänverkets verksamhet. Enligt dessa skall domänverket med sikte på ett gott ekonomiskt utnyttjande driva skogsbruk på den fasta egendom som hör till domänverkets fond, i övrigt förvalta denna egendom och de andra tillgångarna som hör till fonden samt förvalta och öva tillsyn över vissa andra allmänna skogar och ecklesiastika boställens skogar. Det statliga skogsbruket skall drivas uthålligt, affärsmässigt och effektivt.

Riksdagens beslut syftade också till samordning av statens skogsbruk och skogsindustri. Det gemensamma målet för verksamheten vid domänverket och AB Statens skogsindustrier (Assi) skall vara att på sikt åstad-

komma bästa möjliga samlade ekonomiska utbyte och därvid prestera ett ur företagsekonomisk synvinkel rimligt årsresultat.

Fr. o. m. år 1969 leds domänverket av en särskild verksstyrelse. Denna består av chefen för domänverket, verkställande direktören i Assi och fyra andra ledamöter som Kungl. Maj:t utser särskilt. Styrelsen består till övervägande del av samma personer som ingår i Assi:s styrelse. Denna långtgående personidentitet i styrelserna är ett viktigt led i samordningen mellan de båda företagen.

Verkets centrala förvaltning är uppdelad på fem huvudenheter: försäljningsavdelning, driftsavdelning, rationaliseringsavdelning, ekonomiavdelning och personalavdelning. Den lokala skogsförvaltningen är regionalt indelad i 8 distrikt vilka i sin tur är uppdelade i totalt 68 revir (7—9 revir per distrikt).

Domänverkets skogsmarksinnehav exklusive renbetesfjällens skogar och nationalparkerna uppgår till omkring 18 procent av landets produktiva skogsmark.

Den totala personalstyrkan uppgick år 1969 till ca 7 000 varav 5 400 arbetare och 1 650 tjänstemän.

År 1969 var den totala omsättningen 423,4 milj. kr. mot avrundat 400 milj. kr. år 1968. Bruttoöverskottet ökade från 47,6 milj. kr. år 1968 till 54,4 milj. kr. år 1969.

Förenade fabriksverken

Försvarets fabriksverk inrättades som affärsdrivande verk år 1943 för att leda driften vid vissa fabriker och tvätterier som tidigare lytt under olika försvarsgrensförvaltningar. Verkets nuvarande organisation har fastställts efter beslut av 1965 års riksdag. Enligt sin instruktion skall verket bedriva tillverkning, försäljning och underhåll av krigsmateriel, tillverkning och försäljning av civila verkstadsprodukter samt tvätterirörelse. I verkets uppgifter ingår även försäljning av staten tillhörig övertalig och kasserad materiel som myndighet överlämnar till verket för försäljning. Verket har den 1 januari 1970 förts över från försvarsdepartementet till industridepartementet, vilket får ses som en konsekvens av att den civila sidan av verkets verksamhet successivt kommit att byggas ut och utvecklas. Överförandet av verket har även tagit sig uttryck i ändring av verkets namn från försvarets fabriksverk till förenade fabriksverken.

Kungl. Maj:t fastställde 1965 ny instruktion för fabriksverken att gälla från den 1 januari 1966. Fabriksverken leds av en styrelse. Denna består av chefen för fabriksverken, verkens tekniska direktör och fyra andra ledamöter som Kungl. Maj:t utser. Bland ledamöterna förordnar Kungl. Maj:t ordförande och en vice ordförande. Verksamheten är organiserad inom ett huvudkontor som indelas i avdelningar samt ett särskilt tvätteriernas centralkontor. Lokalt bedrivs verksamheten på fabriks- och tvätterianläggningarna.

Fabriksverken förvaltar under fabriksverkens fond redovisade fabriker, verkstäder och tvätterier samt andra under fabriksfonden upptagna statliga kapitaltillgångar. Fabriksverken uppför anläggningar och byggnader som fordras för verket.

Fabriksverken uppbär och redovisar verkets inkomster samt bestrider därmed och med medel som i övrigt står till dess förfogande verkets utgifter.

Det ingår i verkets uppgifter att följa direktiv och anvisningar som överbefälhavaren meddelar för att tillgodose den militära operativa verksamheten. Vidare åligger det verket att biträda överbefälhavaren med att utarbeta förslag till Kungl. Maj:t som rör verkets verksamhetsområde.

I fabriksverken ingår åtta nytillverkande fabriker, nämligen Vanäsverken i Karlsborg, Carl Gustafs stads gevärsfaktori i Eskilstuna, Åkers Krutbruk, torpedverkstaden i Motala, Zakrisdalsverken i Karlstad, beklädnadsverkstaden i Karlskrona, Vingåkersverken i Vingåker och Gällöverken i Gällö. Av fabrikernas militära tillverkning kan nämnas finkalibriga vapen och pansarvärnsvapen samt ammunition till dessa, robotar, raketer och torpeder. Av fabrikernas civila tillverkning kan nämnas kylsystem, luftkompressorer, styrväxlar samt slip- och polermaskiner. Vidare tillverkas uniformer för såväl militärt som civilt bruk.

Underhåll av krigsmateriel utförs vid de centrala verkstäderna i Arboga och Malmslätt vilka har filialer i Östersund respektive Västerås.

Vidare förvaltar fabriksverken statens aktier i Telub AB, AB Avimat och Viking Sport Arms Co AB.

Fabriksverkens tvätterirörelse bedrivs vid 15 tvätterier som utför vattentvätt och reparation av textilier. Vid flertalet tvätterier finns även anläggningar för kemisk tvätt. I anslutning till ett par av tvätterierna utförs skoreparationer. Tvätterierna betjänar försvarets förband samt statliga och landstingsägda sjukhus m. fl.

Försäljningen av övertalig och kasserad materiel bedrivs genom en särskild enhet, överskotts försäljningen. Försäljningen sker f. n. på fem platser i landet.

Ur fabriksverkens anslagsframställning för budgetåret 1971/72 har hämlats efterföljande sammanställning som visar fakturerad respektive prognosticerad omsättning budgetåren 1968/69—1970/71.

Omsättningen vid fabrikerna och underhållsverkstäderna fördelade sig 1969/70 med 262,4 milj. kr. (257,8 milj. kr.) på leveranser till försvarets myndigheter, 50,0 milj. kr. (39,2 milj. kr.) till civila myndigheter och enskilda samt 24,3 milj. kr. (18,4 milj. kr.) på utländska beställare.

Tvätteriernas fakturering uppgick 1969/70 till 83,8 milj. kr. (70,3 milj. kr.), varav 17,9 milj. kr. (17,4 milj. kr.) avsåg militära kunder.

Enhet	Omställning milj. kr.		
	1968/69	1969/70	1970/71
Centraltvätterier	70,3	83,8	95
Överskottsförsäljningen	30,6	34,2	40
Nyttillverkande fabriker	140,9	151,9	235
Underhållsverkstäder	175,0	175,4	200
Huvudkontor	4,4	4,3	8
Övrigt	0,2	4,9	—
Summa	421,4	454,5	578

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttranden över motionsyrkandet från Statsföretag AB, förenade fabriksverken och domänverket.

Det slutliga valet av företagsform för de två ifrågavarande affärsverken bör enligt *Statsföretag AB* anstå i avvaktan på de erfarenheter som pågående utvecklingsarbete kan ge.

Konkurrens på lika villkor är ett av målen för den statliga företagskoncernens politik. Att eliminera eller neutralisera institutionella olikheter i konkurrensförutsättningarna mellan statliga företag och enskilda eller kooperativa företag ligger helt i linje härmed.

Det kommer sannolikt att ta tid innan förutsättningar för fri konkurrens på lika villkor kan skapas. De statliga företagen har inte endast »vissa favörer» ur konkurrenssynpunkt utan också belastningar som i väsentliga avseenden sätter dem i ett sämre läge än aktuella och potentiella konkurrenter. Det är väsentligt att man i sina strävanden att skapa den atmosfär i vilken de statliga företagen kan medverka till att vitalisera konkurrensen i samhällsekonomin tar hänsyn till problemet i dess helhet och icke uteslutande ägnar uppmärksamhet åt allt som kan förefalla vara fördelar för de statliga företagen. En ingående analys av hela problemkomplexet är alltså påkallad.

Vid valet av väg att uppnå konkurrenslikställighet bör beaktas att det på ett statligt företag ställs särskilda krav på ett samtidigt tillgodoseende av samhällsintresse och företagsekonomisk effektivitet. Det informations- och ekonomisystem som reglerar förhållandet mellan det statliga företaget och omvärlden skall således stimulera till en smidig lönsamhetsmässig marknadsanpassning och marknadspåverkan samtidigt som det preciserar företagsledningens ansvar för att följa statens-ägarens direktiv när det gäller specifikt samhällsekonomiska uppgifter.

Såväl aktiebolags- som affärsverksformen rymmer möjligheter att utveckla informations- och ekonomisystem som i högre eller lägre grad tillgodoser dessa bägge önskemål. Aktiebolagets redovisning är traditionellt inriktad på att leverera kalkylunderlag till en lönsamhetsintresserad ägare samt på att ge information till borgenärerna om företagens ekonomiska ställning. Vid rekonstruktionen av Norrbottens Järnverk kunde Statsföretag AB hänvisa till denna redovisningstradition när det gäller lönsamhetsbedömningen och rekonstruktion av företaget.

Det förslag till offertplikt för statliga företag som lades fram i företagsdelegationens betänkande innebär ett steg i riktning mot en samhällseko-

nomisk ansvarsavgränsning inom de statliga aktiebolagen. Förslaget innebär att kostnaden för icke affärsmässiga åtaganden i möjligaste mån redovisas och bestrides i särskild ordning varigenom de berörda företagen får starkt ökade möjligheter att konkurrera på lika villkor. Sådana lösningar har bl. a. prövats inom Svenska Industrietablerings AB, Svenska Utbildningsföretaget Liber AB och Uddecomb Sweden AB.

Affärsverken deltar såsom grenar av statsförvaltningen i det årliga statliga budgetarbetet. Affärsverksutredningens förslag avser att med bibehållen anknytning till statsbudgeten uppnå jämförbarhet mellan affärsverkens och storbolagens finansierings- och redovisningsförhållanden. Affärsverksutredningens mening är att denna jämförbarhet skulle öppna möjligheter för staten-ägaren att medge affärsverken ökad marknadsmässig handlingsfrihet. En överarbetning av affärsverksutredningens förslag bör alltså vara en framkomlig väg för att skapa en för vissa statliga företag lämpad verksamhetsram.

Inom de flesta affärsverken pågår en programbudgetinspirerad utveckling av det interna ekonomisystemet i syfte att avgränsa arbetsuppgifterna på ett effektivitetsbefrämjande och för personalen meningsfyllt sätt. Förändringar i denna riktning har ibland också genomförts i det externa informations- och ekonomisystemet. Så förutsätter exempelvis Domänverkets instruktion från 1968 att Kungl. Maj:t fastställer avkastningskravet på grundval av en programbudgetinriktad femårsplan för verksamheten. Domänverkets femårsplan för 1970—74 prövas för närvarande av industridepartementet.

Starka skäl talar för att flera statliga företag får arbeta under de förutsättningar som kännetecknar den företagsform som är vanligast bland näringslivets storföretag. Man bör emellertid vara medveten om att ett närmande kan ske utan att en övergång till aktiebolagsformen kommer till stånd. Avgörande för de statliga företagens möjligheter att fungera effektivt som en del av det svenska näringslivet kan knappast anses vara den formella företagsformen. Det väsentliga är att man finner en ram för verksamheten som på en gång ger möjligheter till behövlig samordning, till effektivitet i funktionen och till en klar ansvarslokalisering.

Sammanfattningsvis kan således sägas att det såväl inom affärsverken som de statliga aktiebolagen pågår ett utvecklingsarbete i dessa frågor. Statsföretag AB bedömer att det slutliga valet av företagsform för domänverket respektive förenade fabriksverken bör anstå i avvaktan på de erfarenheter som detta arbete kommer att ge.

Förenade fabriksverken erinrar om att frågan om att ombilda verken till aktiebolag tid efter annan tagits upp till prövning och anför.

Under de år som förflutit sedan verkets tillkomst har såväl den allmänna målsättningen för FFV som formerna för verksamhetens bedrivande ändrat karaktär. Även om FFV alltjämt har som en väsentlig uppgift att leverera försvarsmateriel till det svenska försvaret har den civila andelen av utvecklings- och tillverkningsprogrammet vuxit i betydande omfattning samtidigt som formerna för verksamhetens bedrivande i icke ringa omfattning förändrats. Trots att FFV alltjämt måste betraktas som ett affärsdrivande verk och därmed också som en integrerad del av statsförvaltningen arbetar FFV reellt som ett modernt industriföretag med den klara målsättningen att i fri och öppen konkurrens med såväl inländska som utländska företag uppnå största möjliga effektivitet och lönsamhet. FFV har med andra ord i många

hänseenden kunnat frigöra sig från den ur skilda synpunkter stela ämbetsverksformen och intar därigenom bland de övriga affärsdrivande verken en särställning. Affärsverksformen har emellertid för FFV:s vidkommande alltjämt vissa betydande negativa inverkningar framför allt beträffande kostnadsaspekten. Kvar står exempelvis åtskilliga besvärande hinder för ett affärsmässigt handlande och för att FFV på helt lika villkor skall anses kunna konkurrera med motsvarande privata företag.

Så länge FFV ej utgör en självständig juridisk person gäller nämligen för FFV många av de författningar och andra bestämmelser som är tillämpliga på den offentliga förvaltningen. Denna omständighet försvårar ofta ett strikt företagsekonomiskt betraktelsesätt och begränsar den ekonomiska handlingsfriheten. Härtill kommer att när det gäller frågor av större principiell räckvidd, som erfordrar ett snabbt ställningstagande samt frågor som exempelvis sammanhänger med anskaffandet av erforderligt rörelsekapital, medelsdisposition m. m., beslutsprocessen gärna blir alltför tungrodd.

I och för sig är själva företagsformen ej enbart avgörande vid bedömandet av ett företags konkurrenslikställighet eller lönsamhet. Även inom ramen för myndighetsbegreppet kan självfallet sådana ytterligare modifieringar och lättnader införas varigenom verket ur bl. a. allmänna företagsekonomiska betraktelsesätt kan bli mera jämförbart med andra företag inom den privata sektorn av näringslivet. Karaktären och omfattningen av sådana ytterligare åtgärder vill styrelsen dock ej nu taga ställning till.

Det är styrelsens uppfattning att frågan om att ombilda FFV till ett aktiebolag på längre sikt måste tagas upp till ny och förutsättningslös omprövning i annat och större sammanhang.

Nya riktlinjer för domänverkets verksamhet fastställdes av 1968 års riksdag. Med erinran härom och den då förda diskussionen om driftformen har *domänverket* anfört bl. a. följande.

Styrelsen vill understryka att frågan om ombildning av domänverket till aktiebolag har ingående penetrerats de senaste åren. Motionärerna synes ej ha beaktat de speciella problem som uppstår vid en ombildning av domänverket till aktiebolag, särskilt då på det fastighetsrättsliga och personalpolitiska området. Fördelarna med en bolagsform är ej längre lika framträdande sedan de nya reglerna för domänverkets verksamhet införts den 1.1.1969. Domänverket har nu inom affärsverksformen givits en ekonomisk handlingsfrihet som närmar sig den som skulle följa med ombildningen till aktiebolag. De hittillsvarande erfarenheterna av den nya organisationen är enligt styrelsens uppfattning positiva.

Enligt motionärernas uppfattning har domänverket, vilket som affärsverk driver sin verksamhet i konkurrens med enskilda företag, fördelar av den statliga företagsformen. Styrelsen kan ej dela denna uppfattning. Det är snarare så att domänverket har belastningar i sin verksamhet som inte har motsvarigheter inom den enskilda sektorn d. v. s. skogsföretag i allmänhet. Detta trots att de nya föreskrifterna för verkets förvaltning, vilka gäller sedan 1.1.1969, inneburit ett närmande till de villkor som gäller för aktiebolag. Verket har sålunda en mycket tung ekonomisk börda i form av de statliga pensionsbestämmelserna. Det kan beräknas att enbart denna merbelastning uppgår till storleksordningen 20 milj. kr. per år i jämförelse med stora skogsföretag i övrigt. Domänverket äger vidare ej rätt att upptaga lån

annat än genom den av riksdagen fastställda rörliga krediten i riksgäldskontoret. Detta innebär att verket vid exempelvis fastighetsköp inte äger kvarbliva vid de långfristiga och ofta lågräntiga lån som kan medfölja en inköpt fastighet. Verket har att lösa in dessa lån. Verkets markinnehav utgör statens huvudsakliga markreserv och har kommit att tas i anspråk för ett flertal ändamål, främst för försvaret. Överflyttningen av mark till andra myndigheter sker oftast genom en enkel bokföringstransaktion. Verket erhåller därvid ingen reell ersättning för den ofta betydande försämring i underlaget för den ekonomiska driften som blir en följd av sådana marköverflyttningar. Det stela statliga löne- och anställningssystemet bereder vidare verket svårigheter att snabbt anpassa sin administration till ändrade förhållanden samt att inordna personalpolitiken i verkets allmänna företagspolitik.

De fördelar affärsverksdriften skulle kunna medföra är svårare att påvisa. Förhållandet att domänverket ej betalar statlig inkomstskatt brukar framhållas. I dessa sammanhang bör då påpekas de nackdelar som sammanhänger med den kommunala inkomstskatt som domänverket betalar. Det förhållandet att de 68 revirförvaltningarna utgör separata skatteobjekt i stället för att domänverket som helhet utgör ett skatteobjekt medför att utjämning ej kan ske mellan olika delar av verksamheten på det sätt som står exempelvis aktiebolagen till buds. Domänverket som helhet betalar härigenom en högre kommunalskatt än stora skogsföretag i allmänhet.

De ovan redovisade förhållandena till verkets nackdel — flera kunde nämnas — kan emellertid neutraliseras genom enklare åtgärder än genom ombildning till aktiebolag. Affärsverksutredningen har också framlagt flera förslag i sådan riktning. Andra belastningar, exempelvis frågan om pensionskostnaderna, innebär utfästelser till personalen som inte rimligen kan ändras till sitt ekonomiska innehåll genom en övergång till bolagsform. Frågorna omkring det statliga tjänste- och lönesystemet utredes f. n. av den s. k. lönesystemutredningen.

De ytterligare åtgärder som kan vidtagas för att uppnå konkurrenslikhet bör sålunda kunna genomföras inom ramen för verksformen. Styrelsen finner det angeläget att så sker men kan ej finna att tillräckligt starka skäl för närvarande föreligger för en omprövning av domänverkets företagsform, särskilt med hänsyn till den omfattande omorganisation av domänverket som genomförts så sent som 1969.

Utskottet

I de likalydande motionerna I: 757 och II: 558 tas upp vissa frågor som avser de nuvarande statliga företagsformerna. Såvitt nu är i fråga har i motionerna framförts förslag om utredning beträffande ändrad driftform, bolagsform i stället för verksform, för i första hand domänverket och förenade fabriksverken.

Domänverket driver skogsbruk på den fasta egendom som hör till domänverkets fond och förvaltar i övrigt denna egendom och de andra tillgångar som hör till fonden. Verket förvaltar och utövar tillsyn även över vissa andra allmänna skogar.

Förenade fabriksverken bedriver tillverkning, försäljning och underhåll

av krigsmateriel, tillverkning och försäljning av civila verkstadsprodukter samt tvätterirörelse. Fabriksverken ombesörjer vidare försäljning av staten tillhörig övertalig och kasserad materiel, som myndighet överlämnar till fabriksverken för försäljning.

Utskottet har i det föregående redovisat från domänverket, förenade fabriksverken och Statsföretag AB inhämtade remissyttranden. Som framgår av dessa har frågan om att ombilda de två affärsverken till bolag tid efter annan tagits upp till förnyad prövning. Inom förenade fabriksverken aktualiserades frågan i samband med 1964 års utredning om tvätteriernas företagsform. En eventuell ombildning av domänverket till bolag diskuterades i propositionen 1968: 103 som behandlade bl. a. frågan om nya riktlinjer för domänverkets verksamhet. Riksdagen delade departementschefens i propositionen redovisade uppfattning att affärsverksformen borde bibehållas tills vidare. Därefter har frågan om ombildning tagits upp av affärsverksutredningen.

Enligt domänverkets uppfattning finns det för närvarande inte tillräckliga skäl för en omprövning av verkets företagsform, särskilt med hänsyn till den omfattande omorganisation som riksdagen beslöt år 1968.

Förenade fabriksverken har i sitt remissyttrande fäst uppmärksamheten på att såväl den allmänna målsättningen för fabriksverkens verksamhet som formerna för verksamhetens bedrivande ändrat karaktär efter verkets tillkomst. Samtidigt som den civila andelen av utvecklings- och tillverkningsprogrammet successivt vuxit har det blivit möjligt att i olika hänseenden modifiera driftformen inom verksformens ram. Verkens styrelse framhåller att det emellertid kvarstår besvärande hinder för ett affärsmässigt handlande och för att fabriksverken på helt lika villkor skall kunna konkurrera med motsvarande enskilda företag. Styrelsen anser därför att frågan om ändring till aktiebolag sett på längre sikt måste tas upp till omprövning i ett större sammanhang.

Den formella företagsformen kan, hävdar å andra sidan Statsföretag AB, knappast vara avgörande för att de statliga företagen skall kunna arbeta under de förutsättningar som kännetecknar den företagsform som är vanligast bland näringslivets storföretag. Härmed torde Statsföretag AB avse aktiebolagsformen. Det slutliga valet av företagsform för domänverket och fabriksverken bedömer Statsföretag AB bör anstå i avvaktan på erfarenhet av inom affärsverken och de statliga bolagen pågående utvecklingsarbete.

Affärsverksutredningen har i sitt i november månad 1968 avlämnade betänkande utgått från att dess förslag skulle rymmas inom den konstitutionella formen för affärsverken. Med denna utgångspunkt har affärsverksutredningen lagt fram förslag i fråga om riktlinjerna för affärsverkens ekonomiska målsättning med syftet att likställa de ekonomiska utgångspunkterna i affärsverken med dem som gäller för enskilda företag. Utredningen har samtidigt givit till känna den uppfattningen att det föreligger

anledning överväga en övergång från verksform till bolag för de affärsverk som ur marknadssynpunkt är lämpade att arbeta i aktiebolagsformen. Utredningens förslag prövas f. n. inom Kungl. Maj:ts kansli.

De hittills gjorda erfarenheterna av domänverkets nya organisation synes vara enbart positiva. Redan denna omorganisation innebär att domänverket fått en frihet i sitt ekonomiska handlande som nära ansluter till de befogenheter som skulle följa av en ombildning till aktiebolag. Utskottet delar domänverkets uppfattning om betydelsen av att inom ramen för verksformen vidtages de ytterligare åtgärder som är påkallade för att uppnå bl. a. full konkurrenslikhet.

Vad beträffar det i motionerna framställda utredningskravet i övrigt synes det utskottet mot bakgrunden av innehållet i remissyttrandena över motionerna samt affärsverksutredningens förslag och uttalanden inte behöva råda någon tvekan om att frågan om lämpligaste driftform för bl. a. förenade fabriksverken noga penetreras vid de fortsatta övervägandena inom Kungl. Maj:ts kansli. Att göra det slutliga ställningstagandet beroende av resultatet av ytterligare särskild utredning synes utskottet inte böra eftersträvas. Utskottet anser därför att ifrågavarande motionsyrkande inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionerna I: 757 och II: 558 såvitt nu är i fråga.

Stockholm den 3 november 1970

På statsutskottets vägnar:

GÖSTA BOHMAN

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: herrar Bohman (m), Fritz Persson (s), fru Wallentheim (s), herrar Mårtensson (s), Bertil Petersson (s), Bengt Gustavsson (s), Herbert Larsson (s), Nyman (fp), Högström (s), Ottosson (m), Jonsson (s), Wirtén (fp), Wikström (fp), Johan Olsson (cp) och Olle Eriksson (cp) samt

från andra kammaren: herrar Almgren (s), Nordstrandh (m), Lindholm (s), Mattsson (cp), Enskog (fp), Gustafsson i Uddevalla (s), Eskel (s), Andersson i Knäred (cp), Svanberg (s), Gustavsson i Ängelholm (s), fru Ludvigsson (s), herrar Zachrisson (s), Elmstedt (cp), Eriksson i Arvika (fp) och Clarkson (m).

Reservation

av herrar Bohman (m), Nyman (fp), Ottosson (m), Wirtén (fp), Wikström (fp), Nordstrandh (m), Enskog (fp), Eriksson i Arvika (fp) och Clarkson (m) som anser

dels att det stycke i utskottets yttrande på s. 9 som börjar med »Vad beträffar» och slutar med »riksdagens åtgärd» bort ha följande lydelse:

»Vad beträffar det i motionerna framställda utredningskravet synes det utskottet mot bakgrunden av innehållet i remissyttrandena över motionerna samt affärsverksutredningens förslag uppenbart att övervägande skäl talar för att ombilda i vart fall fabriksverken till aktiebolag. Med hänsyn till att frågan torde komma att noga penetreras vid de fortsatta övervägandena inom Kungl. Maj:ts kansli anser utskottet inte någon särskild utredning f. n. vara påkallad. Utskottet föreslår att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande ombildning av förenade fabriksverken till aktiebolag.»

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»att riksdagen i anledning av motionerna I:757 och II:558 såvitt nu är i fråga som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande ombildning av förenade fabriksverken till aktiebolag.»